

Тертишник В. М.,
доктор юридичних наук, професор
Університету митної справи та фінансів
<https://orcid.org/0000-0002-2993-0450>

Сачко О. В.,
доктор юридичних наук, професор
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

ДОКТРИНА ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА В ДІЯЛЬНОСТІ СЛІДЧИХ ОРГАНІВ

THE DOCTRINE OF THE RULE OF LAW IN THE ACTIVITIES OF INVESTIGATIVE BODIES

У статті розкриваються поняття та особливості застосування засади верховенства права в діяльності слідчих органів.

Подається концептуальна модель юридичного визначення засади верховенства права та її складових елементів. Аналізуються питання застосування засади верховенства права для подолання конкуренції правових норм, розв'язання проблеми юридичних фікцій і колізій.

Розкриваються окремі аспекти реалізації верховенства права для забезпечення якості та гармонізації законодавства, зміцнення гарантій захисту прав і свобод людини, розвитку доктрини, процесуальної форми і гарантій правосуддя, удосконалення окремих інститутів кримінально-процесуального права.

Розкриті особливості принципів пропорційності, юридичної визначеності, заборони державного свавілля. Подані доктринальні моделі юридичного визначення указаних принципів в законодавстві.

Внесені пропозиції, щодо зміцнення незалежності слідчих Бюро економічної безпеки, Державного бюро розслідувань та інших слідчих органів. Обґрунтована необхідність розширення їх процесуальної самостійності.

Розкриваються проблеми удосконалення процесуальної форми розслідування.

Внесенні пропозиції щодо удосконалення доказового права. Відповідно до принципу юридичної визначеності усі заходи здобуття та дослідження доказів мають бути чітко прописані в законі. Має бути окремо передбачено в КПК України, що здобуті в поза мажами кримінального процесу фактичні дані можуть мати значення доказів у кримінальному провадженні за умови їх належності до справи, допустимості та достовірності.

Для усунення колізій при застосуванні норм, регламентуючих отримання доказової інформації на етапі виявлення, попередження та розслідування злочинів, необхідно прийняти єдиного для усіх форм судових проваджень доктринально нового закону – «Кодексу доказового права». В перспективі доцільно прийняти новий виважений Кримінально-процесуальний кодекс України.

Ключові слова: *верховенство права, слідчі органи, законність, заборона свавілля, пропорційність.*

The article reveals the concept and features of the application of the rule of law in the activities of investigative bodies.

A conceptual model of the legal definition of the rule of law and its constituent elements is presented. The issues of applying the principle of the rule of law to overcome the competition of legal norms, solving the problem of legal fictions and conflicts are analyzed.

Some aspects of the implementation of the rule of law are disclosed to ensure the quality and harmonization of legislation, strengthening guarantees for the protection of human rights and freedoms, the development of doctrine, procedural form and guarantees of justice, and the improvement of certain institutions of criminal procedural law.

The features of the principles of proportionality, legal certainty, prohibition of state arbitrariness are disclosed. Doctrinal models of legal definition of these principles in legislation are presented. Proposals have been made to strengthen the independence of investigators of the Bureau of Economic Security, the State Bureau of Investigation and other investigative bodies. The necessity of expanding their procedural independence is substantiated. The problems of improving the procedural form of investigation are revealed.

Making proposals for improving the law of evidence. In accordance with the principle of legal certainty, all measures for obtaining and examining evidence must be clearly spelled out in the law. It should be separately stipulated in

the Criminal Procedure Code of Ukraine that factual data obtained outside the criminal process may have the value of evidence in criminal proceedings, provided that they are relevant to the case, admissible and reliable.

In order to eliminate conflicts in the application of the rules governing the receipt of evidentiary information at the stage of detection, prevention and investigation of crimes, it is necessary to adopt a single doctrinally new law for all forms of court proceedings – the "Code of Evidence Law". In the future, it is expedient to adopt a new balanced Criminal Procedure Code of Ukraine.

Key words: *rule of law, investigative bodies, legality, prohibition of arbitrariness, proportionality.*

Постановка проблеми. Реалізація верховенства права у діяльності слідчих органів потребує забезпечення балансу публічних і приватних інтересів, гармонізації кримінально-процесуального законодавства з нормами Конституції України, міжнародними правовими актами та рішеннями Європейського суду з прав людини.

Актуальність досліджуваної проблеми обумовлюється наявними конкуренцією правових норм та прогалинами в законодавстві, недостатнім інтегративним аналізом існуючих правничих проблем, недоліками слідчої і судової практики.

Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми показує на певну увагу дослідників до окремих проблем реалізації принципу верховенства права [1–16]. Між тим, існуючі публікації не вичерпують всю складну проблему формування інтегративної моделі засади верховенства права та удосконалення слідчої діяльності.

Мета даної роботи – визначити інтегративну модель, структуру, зміст та функціональні особливості застосування принципу верховенства права в удосконаленні діяльності слідчих органів.

Викладення основного матеріалу дослідження. Досудове слідство – це здійснювана у визначеній законом процесуальній формі діяльність слідчого чи детектива, який за законом застосовує статус і повноваження слідчого, спрямована на виконання функції розслідування: збирання, дослідження, оцінку, перевірку і використання доказів, запобігання злочинам та їх розкриття, встановлення обставин справи, забезпечення правильного застосування закону, захисту прав і законних інтересів фізичних і юридичних осіб.

Принципово визначимось, що слідчий виконує складну функцію розслідування, згідно якої в силу приписів ст. 9 КПК України має

забезпечити об'єктивне і неупереджене дослідження усіх юридично значимих обставин справи, здійснюючи збирання, дослідження, оцінку, перевірку та використання доказів, які можуть як обвинувачувати особу у вчиненні кримінального правопорушення, так і виправдовувати її, що по суті означає забезпечення встановлення істини. Слідчому ніяким чином, не варто нав'язувати репресивну «функцію переслідування», яка була притаманна лише в недалекі часи, а також, незважаючи на опуси законодавства, не варто відносити його до сторони обвинувачення, бо на протязі усього досудового слідстві обвинуваченого може і не з'явитись взагалі, а слідчі (як і судді в судовому процесі) мають бути об'єктивними спрямовувати вектор процесу на встановлення істини, з якої може випливати висновок як щодо винуватості, так і щодо невинуватості особи.

Разом з тим, зауважимо, що при регламентації діяльності слідчих та інших правоохоронних органів, закон не завжди піклується про забезпечення їх незалежності від органів виконавчої влади.

Розбіжності законодавчого регулювання статусу слідчих органів помітні уже при формуванні їх дефініцій.

Державне бюро розслідувань, відповідно до ст. 1 Закону України «Про державне бюро розслідувань», є державним правоохоронним органом, на який покладаються завдання щодо запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування кримінальних правопорушень, віднесених до його компетенції. Такий концепт цілком виправданий і мав би застосовуватись і до інших органів зі слідчою компетенцією.

Між тим, Бюро економічної безпеки України, за приписами ст. 4 Закону України «Про Бюро економічної безпеки України», – це центральний орган виконавчої влади, на який покладаються завдання щодо протидії правопорушенням, що посягають на функціонування

економіки держави, основним з елементів чого є «забезпечення економічної безпеки держави шляхом запобігання, виявлення, припинення, розслідування кримінальних правопорушень, що посягають на функціонування економіки держави».

Національне антикорупційне бюро України за новітніми змінами законодавства також названо центральними органами виконавчої влади із спеціальним статусом. Відповідно призначення їх керівників віднесено до повноважень Кабінету міністрів України, що ніяк не мінімізує ситуації конфлікту інтересів.

Директор Бюро економічної безпеки України призначається на посаду Кабінетом Міністрів України за поданням Прем'єр-міністра України за пропозицією комісії з проведення конкурсу. Директор Державного бюро розслідувань призначається на посаду Президентом України за поданням комісії з проведення конкурсу на зайняття посади Директора Державного бюро розслідувань. Важко знайти логіку таким різницям, але означена різниця суттєво може впливати на ефективність діяльності слідчих органів.

Слідчі органи мають бути максимально незалежними як від існуючих гілок влади, так і від майбутніх «фігурантів справ», а отже не мають підпорядковуватись будь-яким міністерствам чи структурним підрозділам Кабінету Міністрів.

Для посилення гарантій діяльності правоохоронних органів варто унеможливити ситуацію, коли новообраний за партійними списками Парламент приступаючи до роботи зразу ж починає «обирати за своїми інтересами» нового Генерального прокурора, а новостворений Кабінет Міністрів України за поданням Прем'єр-міністра України звільняє Директора Бюро економічної безпеки України чи Директора НАБУ, призначає нового керівника, за допомогою якого забезпечує «ротацию» усієї слідчої системи.

Вважаємо за необхідне усі слідчі органи та прокуратуру вивести з підпорядкування виконавчої влади, запровадити призначення їх керівників Президентом України та термін 10 років, без права відправки їх у відставку Верховною Радою України за формуванням «недовіри». Примусове відправлення у від-

ставку керівників слідчих органів та Генерального прокурора має бути допустимим лише в порядку імпичменту на підставі відповідних для цього фактів, або порушень законодавчо визначених вимог щодо бездоганної ділової репутації.

Визначаючи повноваження детективів Бюро економічної безпеки України, ст. 2 та 8 Закону України «Про бюро економічної безпеки» зазначає, що вони, окрім здійснення оперативно-розшукової та суто кримінально-процесуальної діяльності, уповноважені також здійснювати «інформаційно-пошукову та аналітично-інформаційну роботу з метою виявлення та усунення причин і умов, що сприяють вчиненню кримінальних правопорушень».

Але така діяльність недостатньо урегульована законом, що залишає відкритим питання допустимості отримуваних при цьому доказових матеріалів та їх реалізації в кримінальному провадженні.

Застосування наданих слідчим компетенцій має здійснюватись виважено з огляду як на засаду верховенства права та дотримання принципу пропорційності, так і на певну конкуренцію галузевих норм права, наявні юридичні колізії та процедурні прогалини.

Обраний превентивний чи доказовий захід має бути законним, необхідним, пропорційним (відповідати принципу пропорційності) та ефективним. Обраний захід стає необхідним, якщо для виконання законних повноважень неможливо застосувати інший захід або його застосування буде неефективним, а також якщо такий захід заподіє найменшу шкоду як адресату заходу, так і іншим особам. Застосований законний захід є пропорційним, якщо шкода, заподіяна охоронюваним законом правам і свободам людини або інтересам суспільства чи держави, не перевищує блага, для захисту якого він застосований, або створеної загрози заподіяння шкоди.

В сучасній правовій доктрині по суті верховенство права, будучи загально правовим принципом правової держави, виступає найбільш загальною, інтегративною засадою правосуддя, яка проявляє свою генетичну дію через свої структурні, гармонізовані один з одним, функціональні засади кримінального права і процесу.

Узагальнення суджень Європейської Комісії за демократію через право (Венеціанська Комісія), викладених у доповіді про верховенство права, а також ня Конституційного суду України від 25 січня 2012 р. № 3-рп/2012 (справа № 1-11/2012), де визначено, що одним із елементів верховенства права є також принцип пропорційності, дає підстави для висновків, що верховенство права розглядається як інтегративна засада права та державотворення, яка фактично включає в себе якості окремих, менш загальних, але, безумовно, не менш важливих і незаперечних принципів кримінального процесу, таких як: а) законність, б) юридична визначеність, в) дотримання прав людини, г) заборона державного свавілля, д) недискримінація і рівність перед законом, е) ефективний доступ до правосуддя, ж) пропорційність.

В контексті висловленого пропонуємо внести такі зміни і доповнення до КПК України.

На наш погляд, ст. 7 КПК України доцільно назвати «Засади та принципи кримінального провадження», та викласти в двох таких частинах.

В частині першій зазначити, що засадами кримінального провадження є 1) забезпечення встановлення істини; 2) забезпечення справедливості; 3) верховенство права.

В частині другій доцільно, щонайменше, назвати та юридично визначити такі принципи кримінального провадження як 1) законність; 2) юридична визначеність; 3) дотримання прав людини; 4) всебічність, повнота і об'єктивність досліджень обставин справи; 5) презумпція невинуватості; 6) презумпція добропорядності людини; 7) повага до людської гідності, честі та репутації; 8) забезпечення права на свободу та особисту недоторканність; 9) недоторканність житла чи іншого приватного володіння особи; 10) таємниця спілкування; 11) невтручання у приватне життя; 12) недоторканність права власності; 13) свобода від самовикриття та право не свідчити проти близьких родичів та членів сім'ї; 14) недискримінація та рівність перед законом і судом; 15) пропорційність; 16) ефективний доступ до правосуддя; 17) безпосередність дослідження доказів; 18) забезпечення права на оскарження процесуальних рішень, дій чи бездіяльності; 19) гласність і відкритість судового провадження; 20) обов'язковість судових

рішень; 21) документованість провадження у справі; 22) розумність строків; 23) заборона державного свавілля та обмеження дискреційних повноважень; 24) забезпечення права на правничу допомогу та захист; 25) реабілітація невинуватих.

Основною передумовою справедливості судочинства є правильне, з дотриманням шляхетної законної процедури, встановлення обставин досліджуваної події, пізнання правди, встановлення об'єктивної істини щодо фактичних обставин в кримінальній справі.

Наголосимо, що ст. 69 Римського статуту Міжнародного кримінального суду, який набув чинності 1 липня 2002 року, говорить: «Суд правомочний вимагати надання всіх доказів, які він вважає необхідними для встановлення істини».

Співвідношення гарантій встановлення об'єктивної істини та верховенства права у кримінальному процесі знаходяться в стані єдності і боротьби протилежностей.

У розв'язанні конкуренції завдань встановлення істини і захисту прав людини ми виходимо з головної ідеї про пріоритет прав людини, а отже, допустимості втручання в права людини і застосування примусових заходів при встановленні об'єктивної істини лише в разі крайньої необхідності, коли іншими засобами встановити істину неможливо, а заподіяна застосуванням примусових процесуальних дій шкода буде меншою, ніж відвернута.

Концепт верховенства права стає не рядовим принципом, а стає особливою засадою правової держави, яка розповсюджує свою силу на усі інші принципи, надаючи їм додаткову силу верховенства над іншими правовими концептами та законодавчими приписами.

Верховенство права – універсальна засада доктрини правової держави та системи правового і суспільного устрою, за якої забезпечується панування права в державі, де природні права і свободи людини знаходять загальне визнання та законодавче закріплення, визнаються найвищою цінністю суспільства, а їх забезпечення стає пріоритетом держави, де сама влада перебуває під владою права і контролем закону та обмежується правом, де кожна людина отримує рівні права та можливості їх захисту в незалежному і неупередженому суді, де саме

право створює таку систему правовідносин, за якої максимально усуваються можливості свавілля чиновників, де держава несе відповідальність перед людиною за свою діяльність.

Конституцію України, а також в КПК України та окремі закони, що регламентують діяльність Національної поліції України, ДБР, НАБУ, БЕБ, СБУ та інших правоохоронних органів, доцільно доповнити окремою нормою за назвою «*Принцип пропорційності*» та викласти її таким чином:

«Посадові та службові особи публічної влади, суд, слідчі, слідчі судді, прокурори, детективи та інші представники правоохоронних органів, які здійснюють чи приймають участь у здійсненні кримінально-процесуальних чи інших правоохоронних дій, мають виходити в своїх діях з того, що мета їх юридичних дій має бути суспільно вагомою, а засіб її досягнення найменш обтяжливим у конкретних умовах і формах правовідносин, при цьому втручання у сферу прав і свобод людини може допускатись лише в випадках крайньої необхідності, з метою забезпечення правосуддя чи іншої суспільно корисної мети, якщо цього неможливо досягти іншими засобами, а заподіяна примусовими заходами шкода буде меншою, ніж відвернута».

Ст. 9 КПК України «Законність» пропонуємо викласти таким чином:

«Під час безпосереднього виявлення злочину, затримання підозрюваної особи на місці злочину та здійснення кримінального провадження, а рівно при виконанні вироку чи іншого судового рішення, слідчий, детектив, суд, слідчий суддя, прокурор, керівник органу досудового розслідування, інші службові особи органів державної влади зобов'язані в межах своєї компетенції та у визначений законами спосіб, вжити всіх передбачених законом заходів до встановлення події злочину, осіб, винних у вчиненні злочину, і до їх покарання, забезпечити правильне застосування Закону з тим, щоб кожний, хто вчинив злочин, був притягнутий до відповідальності і жоден невинний не був покараний, неухильно додержуватися при цьому вимог Конституції України, цього Кодексу, міжнародних правових актів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, вимог

інших законів та рішень Європейського суду з прав людини.

Ніхто не може бути притягнутий до кримінальної відповідальності або обмежений в своїх правах і свободах інакше ніж на підставах і в порядку, встановлених законом.

Закони та інші нормативно-правові акти України, положення яких стосуються кримінального провадження, повинні відповідати нормам Конституції України та Рішенням Конституційного суду України.

У разі конкуренції правових норм застосовуються норми Конституції України, як норми які мають вищу юридичну силу та можуть застосовуватись як норми прямої дії.

У разі наявності прогалин в законодавстві сумніви щодо притаманності приватним особам певних прав і свобод, їх змісту і обсягу, такі сумніви мають тлумачитись і вирішуватись на користь такої особи, а сумніви щодо повноважень посадових осіб органів влади мають тлумачитись обмежувальним характером».

Пропонуємо доповнити КПК України ст. 9-1 КПК України «Юридична визначеність», яку доцільно викласти таким чином:

«Кримінально-процесуальне законодавство має передбачити в залежності від обставин участі у справі чіткий процесуальний статус особи, закріпити в правових нормах зрозумілі правові приписи, які забезпечують легкість і доступність з'ясування суті права та покладеного на особу обов'язку, передбачити юридично гарантовану можливість скористатися цим правом, а посадові особи, які здійснюють кримінальне провадження зобов'язані роз'яснити зміст таких прав і обов'язків та порядок їх реалізації».

Реалізація такого елемента принципу верховенства права, як «заборона державного свавілля» потребує також більш чіткого розкриття в кримінальному процесі принципу, закладеному в ст. 19 Конституції України, згідно якого «органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України».

Пропонуємо ст. 26 КПК України безпосередньо назвати «Заборона державного свавілля» та відповідно викласти її таким чином:

«Кожен обвинувачений в кримінальному злочині має право на презумпцію невинуватості та поведження з ним як з невинуватим.

Ніхто не може зазнавати безпідставного свавільного арешту, затримання, примусу чи обмеження в своїх правах і свободах.

Нікого не може бути піддано катуванню чи жорстокому, нелюдському або такому, що принижує гідність поведженню чи покаранню. Забороняється домагатись показань шляхом тортур, насилля чи застосування інших незаконних засобів.

Кожному арештованому повідомляються при арешті причини арешту і повідомляється без зволікань пред'явлене обвинувачення.

В кримінальному провадженні ніхто не може бути примушений робити те, що не передбачено законодавством.

Приватні особи можуть робити все, що не заборонено законом.

Прокурор, обвинувач, слідчий, детектив, слідчий суддя, суд, інші посадові особи правоохоронних органів та органів державної влади зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України, дотримуватись процесуальної форми кримінального провадження та вживати необхідних і визначених законом заходів для забезпечення прав і свобод інших учасників процесу; при визначенні прав і свобод людини вати міжнародні правові акти та практику Європейського суду з прав людини; усі сумніви щодо змісту і обсягу прав і свобод людини тлумачити на її користь, виходячи з принципу доброспорядності людини; виключати будь-які акти свавілля щодо людини, її прав і свобод.

Обмеження, дозволені законом щодо прав і свобод людини, не можуть застосовуються для інших цілей, ніж ті, для яких вони встановлені.

При прийнятті законодавчим органом нових законів недопустимо звуження існуючих прав і свобод та гарантій їх захисту».

Для забезпечення верховенства права в слідчій діяльності важливо забезпечити удосконалення статусу слідчого.

Принципово визначимось, що слідчий (а тим самим і детектив, який виконує повноваження слідчого) здійснює інтегративну функцію роз-

слідування, а не переслідування чи обвинувачення. В КПК України важливо не тільки визначити функцію розслідування однією з функцій кримінального процесу, а й вивести слідчого з переліку суб'єктів сторони обвинувачення.

Функція розслідування – здійснення слідчим, прокурором, детективом та діяльності, спрямованої на об'єктивне і неупереджене дослідження усіх юридично значимих обставин справи шляхом збирання, дослідження, оцінку, перевірку та використання доказів, які можуть як обвинувачувати особу у вчиненні кримінального правопорушення, так і виправдовувати її, забезпечення установлення істини щодо фактичних обставин складу кримінального правопорушення та доказових умов для здійснення правосуддя. Слідчий має отримати такі гарантії захисту, які закон встановив щодо суддів.

Реформу слідчих органів доцільно завершити розробкою та прийняттям окремих кодексів: Кодекс про злочини, Кодекс про проступки, Кримінально-процесуальний кодекс, Кодекс провадження щодо проступків, Кодекс доказового права, а дані кодифіковані акти мають доповнюватись Законами України: «Про дізнання», «Про функцію розслідування та статус слідчих», «Про детективів та детективну діяльність в сфері протидії злочинності», а також «Про виявлення, попередження та профілактику злочинів».

Висновок. На основі системного аналізу Конституції України, міжнародних правових актів, рішень Європейського Суду з прав людини та Конституційного суду України, необхідно детально викласти інтегративний зміст загальноправової засади верховенства, та в окремих нормах дати дефініцію і розкрити зміст таких окремих процесуальних принципів як пропорційність, законність, юридична визначеність, дотримання прав людини, заборона державного свавілля, недискримінація і рівність перед законом, ефективний доступ до правосуддя.

Перспективи подальшого дослідження проблеми вбачаються в розробці концептуальної моделі окремої глави КПК України, присвяченої засадам і принципам кримінального провадження.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Дуфенюк О. М. Баланс у кримінальному провадженні: інституційний, правозастосовний, особистісний рівні : монографія. Львів : Растр-7, 2023. 508 с.
2. Кримінальний процес України. Академічний курс: у 3 т. Т. 1. Загальна частина; За заг ред. акад. акад. НАПрН України, д-ра юрид. наук, проф. В. Т. Нора, д-ра юрид. наук, проф. Н. Р. Бобченко. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2021. 912 с.
3. Кучинська О. П., Циганюк Ю. В. Кримінальний процес України. Навчальний посібник. Київ: Юрінком Інтер, 2021. 448 с.
4. Михайленко В. В. Реалізація засади верховенства права у кримінальному провадженні: монографія. Київ: Вид. «Паливода А.В.». 2019. 256 с.
5. Назаров В. В. Засада невтручання у приватне життя як засіб для захисту особи у кримінальному провадженні. Юридичний вісник. 2012. № 3 (24). С. 114–118.
6. Особливі порядки кримінального провадження: підручник / [О. В. Капліна, О. І. Марочкін, М. І. Демура та ін.] ; за ред. О. В. Капліної ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків : Право, 2024. – 366 с. ISBN 978 966 998-573-6
7. Сачко О. В. Проблеми реалізації верховенства права при застосуванні особливих форм та режимів кримінального провадження. Монографія. Дніпропетровськ: Дніпровський національний університет ім. Олеся Гончара; Ліра ЛТД, 2018. 404 с.
8. Сироїд Т. Л., Фоміна Л. О. Міжнародне право прав людини: підручник. Київ: Юрінком Інтер, 2023. 564 с.
9. Тертишник В. Конституція України. Науково-практичний коментар. Вид. 2-ге, доповн. і перероб. Київ: Алерта, 2023. 464 с.
10. Тертишник В. М. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар. Вид. 20-те, доповн. і перероб. К.: Алерта, 2023. 1120 с.
11. Тертишник В. М. Презумпція добропорядності та правомірності дій людини в системі засад правової держави. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету імені Короля Данила Галицького*. 2023. Вип. 15 (27). Том 1. URL: <https://visnyk.iful.edu.ua/випуск-15-27-том-1/тертишник-в-м-презумпція-добропорядн/>
12. Тетерятник Г. К. Кримінальне провадження в умовах надзвичайних правових режимів: теоретико-методологічні та праксеологічні основи. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2021. 500 с.
13. Удовенко Ж. В. Процесуальні гарантії забезпечення права на невтручання в особисте і сімейне життя у кримінальному провадженні України: монографія. Київ: ЦУЛ, 2021. 523 с.
14. Хабло О. Ю., Бойко О. В. Право на справедливий судовий розгляд у кримінальному судочинстві України: монографія. Київ: Кафедра, 2022. 216 с.
15. Хотинська-Нор О. З. Теорія і практика судової реформи в Україні: монографія. Київ: Алерта, 2016. 428 с.
16. Юрчишин В. М. Місце і роль прокурора у досудовому розслідуванні та їх відображення в теорії, законодавстві і практиці: монографія. Чернівці: Родовід, 2013. 307 с.